

Виникнення та розвиток психіки

Лекція

План

1. Поняття про свідомість
2. Культурно-історична концепція розвитку психіки людини
3. Розвиток психіки людини
4. Фізіологічні основи психіки людини

Поняття про свідомість

- **Свідомість** – вищий рівень психічного відображення об'єктивної реальності, а також вищий рівень саморегуляції, властивий тільки людині як соціальній істоті.
- **Свідомість** – вищий специфічний людський рівень психічного відображення, нерозривно пов'язаний з трудовою діяльністю, мовою і спілкуванням.

Людину відрізняє від тварин перш за все наявність процесу формування психічних образів на основі предметного сприйняття об'єктів навколишньої дійсності, а специфічні механізми його протікання.

Характеристики свідомості

- Свідомість активна (диференціація за значущістю)
- Свідомість інтенціональна (спрямованість)
- Рефлексія (здатність до самопостереження) – здатність людини спостерігати за собою. Всю інформацію про оточуючу дійсність. Всю інформацію про навколишній світ людина оцінює на основі системи уявлень про себе та формує поведінку виходячи із системи своїх цінностей, ідеалів та мотиваційних установок.
- Критичність - це здатність усвідомлювати різницю між «добре» і «погано». Вона виступає основним механізмом контролю поведінки.

Ми усвідомлюємо не всю інформацію (основне – значущість)

Як і звідки з'явилась свідомість?

Дати відповідь на питання = пояснити чим принципово відрізняється людина і тварина.

- Відносини людини і природи: тварина є елементом живої природи і будує свої відносини з нею з позиції пристосування до умов навколишнього світу, то людина не просто пристосовується до природного середовища, а прагне підпорядкувати її собі, створюючи для цього знаряддя праці.
- Зі створенням знарядь праці змінюється спосіб життя. Здатність створювати знаряддя перетворення навколишньої природи свідчить про здатність свідомо трудитися. **Праця - це специфічний, властивий тільки людині вид діяльності, що полягає у здійсненні впливів на природу з метою забезпечення умов свого існування.**

Особливість праці полягає в тому, що вона, як правило, здійснюється тільки спільно з іншими людьми.

Значення праці

Трудова діяльність стала можлива лише внаслідок включеності до системи відносин з іншими людьми.

Праця сприяла освіті людських спільнот, які принципово відрізнялися від угруповань тварин.

1. Об'єднання первісних людей було викликане прагненням не просто вижити, що характерно певною мірою і для стадних тварин, а вижити шляхом перетворення природних умов існування.

2. Найважливішою умовою існування людських спільнот та успішного виконання трудових операцій є рівень розвитку комунікації між членами спільноти. Вищий рівень розвитку комунікації між членами співтовариства = вищий рівень розвитку психіки людини.

Найвищий рівень комунікації: мова - мовлення

- Людині, здатній спілкуватися за допомогою слів, для формування своєї поведінки або уявлення про реальний світ немає необхідності вступати у фізичний контакт з оточуючими його об'єктами. Для цього їй достатньо мати інформацію, яку вона набуває у процесі спілкування з іншими людьми.
- Саме особливості людських спільнот, які полягають у необхідності колективної праці, зумовили виникнення та розвиток мови.
- Мова визначила можливість існування свідомості, оскільки думка людини має вербальну (словесну) форму

3. Для нормального існування та розвитку людських спільнот закони тваринного світу, що ґрунтуються на принципах природного відбору, непридатні.

Розвиток комунікації зумовив формування специфічних законів існування та розвитку людської спільноти. Ці закони відомі нам як принципи моральності та моралі.

Загалом: праця – зміна відносин між людьми – організація спільнот – розвиток мови – мораль – критичність - «добре», «погано» - еволюція мислення – розвиток мови (нові функції): усвідомлення свого Я, виокремлення себе з оточуючого середовища, регуляція поведінки ----- РОЗВИТОК СВІДОМОСТІ.

Еволюційні засади розвитку свідомості:

- **Прямоходіння.** Прямоходіння звільнило передні кінцівки від функцій ходьби і сприяло розвитку їхньої спеціалізації, пов'язаної з хапанням предметів і маніпулюванням ними.
- **Розвиток органів чуття.** У людини зір став домінуючим джерелом отримання інформації про навколишній світ.
- **Зміни в будові нервової системи:** мозок людини значно більший за мозок людиноподібної мавпи. Збільшення поверхні великих півкуль. У людини в порівнянні з людиноподібною мавпою зменшилася у відсотковому співвідношенні площа проєкційних полів, пов'язаних з елементарними чутливими і руховими функціями, і збільшився відсотковий зміст інтегративних полів, пов'язаних з вищими психічними функціями. **ЕВОЛЮЦІЯ КОРИ ГОЛОВНОГО МОЗКУ**

Маса головного мозку та кількість нейронів у ссавців різних видів

Водосвинка	Макака резус	Західна рівнинна горила	Людина	Слон саванний
Не примат	Примат	Примат	Примат	Не примат
48, 2 г	69,8 г	377 г	1 232 г	2 848 г
0,3 мільярда нейронів	1,71 мільярда нейронів	9,1 мільярда нейронів	16,3 мільярда нейронів	5, 59 мільярда нейронів

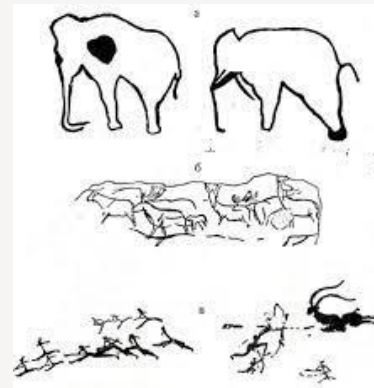
2. Культурно-історична концепція розвитку психіки людини (суспільно-історична теорія розвитку ВПФ). Л.С.Виготський

Загальні підходи до виникнення психічного

- Ідеальний – божественне походження
- Біологічний – природне походження, оскільки людина частина людської природи.
- Концепція К-І: людина має особливий вид психічних функцій, які повністю відсутні у тварин. Узагальнена назва – **свідомість**. Вони формуються під час соціальних взаємодій. Вищі психічні функції людини, чи свідомість, мають соціальну природу.
- Вищі психічні функції: довільна пам'ять, довільна увага, логічне мислення і ін.

Складові концепції:

- **Людина і природа.** Кардинальна зміна відносин суб'єкта із середовищем: людина впливає на середовище та змінює його. Створення знарядь праці.
- **Людина і психіка.** Людина навчилася опанувати власну психіку, у неї з'явилися вищі психічні функції, що виражаються у формах *довільної діяльності*. Оволодіння поведінкою за допомогою **спеціальних знарядь – знаків**.
- **Генетичні аспекти.** Перші слова-накази = словесні знаки. Згодом словесні накази людина навчилась давати сама собі. Процес **інтеріоризації**. Онтогенетично відбувається аналогічний процес: дорослий впливає на дитину, потім – вона сама на себе.

Вищі психічні функції людини відрізняються від психічних функцій тварин за своїми властивостями, будовою та походженням: вони довільні, опосередковані, соціальні.